

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Азоев Г.Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г.Л. Азоев, А.П. Челенков – М. : ОАО «Типография «Новости», 2000. – 256 с.
2. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. / І.З. Должанський, Т.О. Загорна. – К., 2006. – 384 с.
3. Довідник менеджера по управлінню конкурентоспроможністю для магістрів усіх форм навчання / [укл. А.Д. Дудник]. – К. : КНЕУ, 1999. – 60 с.
4. Дмитренко Н.М. Конкурентоспроможність переробних підприємств малого бізнесу в АПК : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Н.М. Дмитренко. – Дніпропетровськ : ДДАУ, 2008. – С. 6.
5. Іванюта В.Ф. Теоретико-методологічні підходи формування конкурентоспроможності / В.Ф. Іванюта // *Агроінком*. – 2008. – № 1–2. – С. 97–101.
6. Мокій А.І. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону : монографія / А.І. Мокій, Т.Г. Васильцев. – Львів : Ліга-прес, 2010. – 488 с.
7. Малік М.І. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: монографія / М.І. Малік, О.А. Нужна. – К. : Інститут аграрної економіки, 2007. – 270 с.
8. Портер М. Конкуренція : учеб. пособие / М. Портер – М. : Вильямс, 2001. – 425 с.
9. Шевельова С.О. Конкурентоспроможність молочного підкомплексу : монографія / С.О. Шевельова. – Тернопіль : Збруч, 2001. – С. 21.
10. Березін О.В. Економічний потенціал аграрних підприємств: механізми формування та розвитку : монографія / О.В. Березін, О.Д. Плотник. – Полтава : Інтерграфіка, 2012. – 221 с.
11. Ткачук Г.Ю. Формування конкурентоспроможності малих підприємств агробізнесу: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / Г.Ю. Ткачук. – Житомир : ЖДТУ, 2012. – 200 с.

УДК 338.2

Нестеренко С.А.*доктор економічних наук,**доцент кафедри організації та управління соціально-економічними системами Таврійського державного агротехнологічного університету***ОЦІНКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ**

У статті розглянуто проблему оцінки сталого розвитку досліджуваного регіону. Проаналізовано нинішні методичні підходи до оцінки та виявлено, що, незважаючи на значну їх кількість, сьогодні відсутній єдиний системний підхід, що забезпечував би комплексну та обґрунтовану оцінку з метою подальшого вибору цілей та стратегічних напрямів сталого розвитку регіонів. Дано оцінку сучасному стану сталого розвитку досліджуваного регіону.

Ключові слова: сталий розвиток, екологічний стан, економіка, соціальна сфера, інтегральний показник, регіон.

Nesterenko S.A. ОЦЕНКА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЗАПОРЖСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье рассматривается проблема оценки устойчивого развития исследуемого региона. Проанализированы существующие методические подходы к оценке и выявлено, что, несмотря на значительное их количество, в настоящее время отсутствует единый системный подход, который обеспечивал бы комплексную и обоснованную оценку с целью дальнейшего выбора целей и стратегических направлений устойчивого развития регионов. Дана оценка современному состоянию устойчивого развития исследуемого региона.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экологическое состояние, экономика, социальная сфера, интегральный показатель, регион.

Nesterenko S.A. ASSESSMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN ZAPORIZHZHIA OBLAST

In the article, the problem of assessment of sustainable development in the investigated region is examined. The existing methodological approaches to assessment are analyzed. It is determined that despite the considerable number of them, there is no single systematic approach that would provide comprehensive and appropriate assessment aimed at selecting goals and strategic directions for sustainable regional development. The article provides the estimation of the current state of sustainable development of the investigated region.

Keywords: sustainable development, environmental condition, economy, social sphere, integral index, region.

Постановка проблеми. Глобальні проблеми людства, його подальші існування та розвиток обумовили концентрацію зусиль світової спільноти на вирішенні питань сталого розвитку. Серед суттєвих та найбільш загрозливих небезпек людської цивілізації визначено нестачу природних ресурсів, постійні значні втрати людського потенціалу та зростання ризиків, пов'язаних з нерівністю в якості життя, розподілі ресурсів, умов існування та розвитку тощо. Майбутні покоління ставляться під загрозу гідного існування через зменшення природних ресурсів для цього та погіршення якості довкілля, а також через зниження духовно-культурного потенціалу нинішнього покоління

Україна була серед країн, які взяли на себе зобов'язання щодо переходу системи господарювання на принципи сталого розвитку [3]. Однак існує проблема відсутності єдиної методики оцінювання ста-

лості розвитку, що ускладнює проведення аналізу як глобальних, так і регіональних тенденцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблеми сталості розвитку регіонів, зокрема проблемами формування методики оцінювання сталості розвитку регіонів в Україні, активно займалися такі українські вчені, як: Є.М. Борщук, Б.В. Буркинський, З.С. Варналій, І.М. Вахович, О.Д. Гудзинський, З.В. Герасимчук, О.Ф. Новікова, С.М. Судомир, С.К. Харічков та інші. Незважаючи на низку наукових досліджень із зазначеної проблематики, залишається недостатньо дослідженим аспект щодо етапів формування методики оцінювання сталості регіонів.

Постановка завдання полягає в розкритті сутності формування методики оцінювання сталості розвитку та оцінки дослідження регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині існує велика кількість визначень терміну «сталій розвиток», що пов'язано зі складністю самого поняття, яке містить соціальні, економічні, екологічні та інші аспекти розвитку людства, а також з різними, часто суперечливими поглядами вчених, дослідників, підприємців, політиків. У різних країнах термін «сталій розвиток» набув різного трактування.

Окремі публікації стверджують, що український вислів «сталій розвиток» є офіційно прийнятим відповідником англійського терміна «sustainable development» та російського – «устойчивое развитие». Однак, як зазначає В. Непийвода, з цим важко погодитися. Значно ближчою до істини є думка про те, що вживання певних термінів на означення цього поняття поки що залишається дискусійним [4]. До того ж навіть у роботах одних і тих самих авторів згаданий термін іноді визначено по-різному. Так, наприклад, термін «sustainable development» «сталім розвитком» вважають В. Підліснюк, О. Пруцакова, Н. Пустовіт, О. Ральчук, І. Рудик, Г. Рябікова, «збалансованим» – В. Ісаєнко, Р. Карпюк, О. Личак, І. Селютіна.

В. Шевчук розглядає сталий розвиток як гармонійний процес, який забезпечує збалансоване економічне сходження, збереження природноресурсного потенціалу, гарантує біосферний простір та екологічну безпеку з метою задоволення життєво необхідних потреб людей і суспільства в цілому [5].

Найбільш точно визначення дав О.Гудинський, на думку якого сталий розвиток спирається на принцип рівноправних можливостей справедливого задоволення естетичних, духовних та економічних потреб людини, що реалізується шляхом гуманітаризації, екологізації, біологізації і соціалізації аграрного виробництва, збереження і передачі коду поколінь, гармонізації співіснування людини і природи [2].

Існує два напрямки обчислення індексів та індикаторів сталого розвитку: з одного боку, пропонуються нові часткові і спеціальні індикатори, причому їх кількість безперервно зростає; а з іншого, робляться спроби пошуку інтегральних показників і навіть єдиного індикатора. Визначено, що класифікувати підходи до інтегральної оцінки сталого розвитку регіону можна: математичними способами; на основі баз порівняння; способом агрегування (без врахування значень окремих показників, з урахуванням значень окремих показників, статистичні методи, експертні оцінки); за значеннями показників (абсолютні (вартісні, натуральні), рейтинги, бали, відносні, коефіцієнти).

Для обґрунтування діапазонів зміни інтегрального показника сталого розвитку та його складових пропонується використовувати шкалу Харрінгтона, яка базується на припущенні про нерівномірний закон розподілу критерію і формуванні діапазонів його зміни таким чином, щоб ймовірність попадання критерію в кожен з них була однаковою. Шкала Харрінгтона має такий вигляд (табл. 1).

Таблица 1

Шкала Харрінгтона [1]

Якісна оцінка інтегрального показника	Висока	Середня	Низька
Кількісні значення інтегрального показника	[0,64; 1]	[0,36; 0,64]	[0,00; 0,36]

В економічній літературі виділяють такі показники та їх порогові значення, за якими здійснюється оцінка складових, компонент та інтегрального показника сталого розвитку регіонів: *соціальна складова сталого розвитку регіонів*, яка включає такі компоненти, як демографія, доходи населення та зайнятість населення; економічна складова сталого розвитку регіонів, до якої належать такі компоненти: достатність рівня та динаміка росту, відкритість економіки, фінансова самостійність, інноваційність та прогресивність структури економіки; екологічна складова сталого розвитку регіонів, яка складається з таких компонентів, як атмосферне повітря та вода.

Однак, дані показники необхідно розширити. Так, до економічної складової необхідно зарахувати індекс економічної свободи, до якого входять такі індикатори, як рівень свободи ринку праці; рівень свободи бізнесу; рівень фіскальної свободи; рівень свободи від корупції; рівень фінансової свободи; право на приватну власність; рівень монетарної свободи та індекс конкурентоспроможності, який складається з трьох показників: індикаторів інноваційності; базових потреб та індикаторів підвищення ефективності.

До екологічної складової необхідно зарахувати такі категорії, як екологічне навантаження (викиди в атмосферне повітря, навантаження на екосистеми та водне навантаження); регіональне екологічне керування (викиди парникових газів та трансграничний екологічний тиск); а також екологічні системи (повітря, біорізноманіття, земля, якість води, кількість води, радіаційну та екологічну небезпеку).

До індексу соціального виміру слід зарахувати: розвиток людського потенціалу; якість життя; суспільство, засноване на знаннях, та інституціональний розвиток.

Відповідно сталий розвиток слід визначати за формулою:

$$I_{cp} = \sqrt[3]{I_{екол} \times I_{екон} \times I_{соц}};$$

де I_{cp} – сталий розвиток регіону;

$I_{екол}$ – індекс екологічного розвитку;

$I_{екон}$ – індекс економічного розвитку;

$I_{соц}$ – індекс соціального розвитку.

За аналогічною методикою визначатимуться індекси екологічного, соціального та економічного розвитку, враховуючи критерії, які ми зазначили вище.

Згідно з розробленою методикою оцінимо екологічний, економічний та соціальний стан Запорізької області.

За індексом екологічного виміру сталого розвитку область займає 25-те місце серед регіонів України. За категоріями політики «Стан довкілля», «Екологічне навантаження і безпеки» та «Екологічне керування» відповідно: 22, 22 та 25 місця. Цей регіон характеризується найнижчою лісистістю і найбільшою розораністю території, значним викидом двоокису карбону. За вразливістю до екологічних загроз сталому розвитку область займає 5 місце, зокрема 9 – за забрудненням довкілля; 4 – за дефіцитом місцевих водних ресурсів та 7 – за внеском у змінування клімату. В цілому індекс екологічного виміру становить 0,41 коефіцієнта. В тому числі стан довкілля становить – 0,41; екологічне навантаження і безпеки – 0,46 та екологічне керування – 0,37 коефіцієнта.

За компонентою безпеки життя область посідає 9 місце, відповідно рівень загроз економічного характеру у зрізі рівня безробіття низький, який

щодо регіонів України посідає 19 місце. Досить низька технологічна відсталість, яка займає 8 сходинку. Низькою є і загроза зниження добробуту, яка знаходиться на 24 місці серед регіонів України.

В цілому індекс конкурентоспроможності займає 11 місце, де індекс інноваційно-кадрового потенціалу на 9-му місці. На 10 місці область за валовим регіональним продуктом на 1 особу. Слід зазначити, що всі індикатори характеризуються позиціями вище середнього. Для регіону компонента безпеки життя за економічним виміром займає 9 сходинку.

Індекс економічного виміру становить 0,21 коефіцієнта, в тому числі: базові потреби – 0,24; підприємницька діяльність – 0,22; ринок праці – 0,35 та інноваційно-інвестиційні можливості – 0,13 коефіцієнта.

За соціально-інституціональним виміром сталого розвитку область увійшла в п'ятірку лідерів за категорією «Інституціональний розвиток», де посіла 4 місце серед регіонів України. За розвитком людського потенціалу область на 15 позиції, відповідно за категорією «Якість життя» на 13 місці.

В цілому за цим виміром область займає 11 місце. Так, інституціональна складова характеризується високими показниками індикатора інформаційного суспільства, зокрема високими показниками наявності персональних комп'ютерів в домогосподарствах та рівнем забезпеченості регіону друкованою продукцією.

Однак в соціальному розвитку є і слабкі сторони, які пов'язані з найвищими показниками та загрозою розповсюдження злочинності та низьким рівнем задоволеності життям.

Згідно з індексом соціально-економічного виміру розвиток людського потенціалу, інституціональний розвиток та якість життя становлять відповідно 0,47, 0,54 та 0,51 коефіцієнта.

В цілому по області індекс соціально-економічного виміру становить 0,50 коефіцієнта.

Відповідно індекс сталого розвитку, який ми розраховували за формулою: $I_{сп} = \sqrt[3]{I_{екол} \times I_{екоп} \times I_{соц}}$ ста-

новить 0,88 коефіцієнта; компонента якості життя – 0,75 коефіцієнта. Ступінь гармонізації в області із коефіцієнтом 0,68.

На основі дослідження встановлено, що сталий розвиток Запорізької області серед регіонів України знаходиться на 18-тій позиції.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз екологічних, соціальних та економічних напрямів розвитку досліджуваного регіону виявив, що в соціальній сфері спостерігається низький рівень доходів та демографічні проблеми відтворення населення. Проблемними напрямами розвитку економічної сфери сталого розвитку регіону є низький рівень технологічної продукції, що пов'язано з недостатнім фінансуванням НДДК. В екологічній сфері сталого розвитку регіону, крім її загального низького рівня, спостерігається суттєва диференціація.

Отже, на основі проведеної комплексної структурної оцінки сталого розвитку можуть бути обґрунтовані цілі та стратегічні напрями покращення збалансованого розвитку досліджуваного регіону.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналіз сталого розвитку: глобальний і регіональні контексти / Міжнар. рада з науки (ICSU) та ін. ; наук. кер. проекту М.З. Згуровський. – К. : НТУУ «КПІ», 2014. – Ч 2: Україна в індикаторах сталого розвитку. – 2013. – 172 с.
2. Бобылев С.Н. Индикаторы устойчивого развития России / С.Н. Бобылев, П.А. Макеев. – М. : ЦПР, 2001. – 220 с.
3. Гудзинський О.Д. Економічна теорія та реалізація її положень в межах розвитку АПК / О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев, В.К. Савчук // Економічна теорія. – 2005. – № 2. – С. 80–96.
4. Новікова О.Ф. Сталій розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : монографія / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін. ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 534 с.
5. Непийвода В.П. Проблема відтворення англійських термінів «sustainable development» та «sustainability» в українській правничій мові / В.П. Непийвода // Екологічний вісник. – 2008. – № 3. – С. 24–26.
6. Шевчук В.Я. Макроекономічні проблеми сталого розвитку / В.Я. Шевчук. – К. : Геопринт, 2006. – 200 с.